

(בהשערות), אומר כי שירים אחרי נקרא כמו "המבול אחרי". כאילו התיימר המשורר לומר לנו: הא לכם כל האמת בפרצוף, ממילא המבול אחרי! וגם כאן נסחף מעט.

רחב יריעה, רחב ראייה

אם תרצו/ גיורא לשם

מחוג הצל בשעון שמש,
ברחוב ילדותי בואכה רחוב הרצל -
הברוש.

אם תרצו, אין זו אגדה
על ילד וענק ירוק
(כעת בנק שהוא גם ידיד).

ליד האובליסק הירוק הזה
חלף עבר יובל.
ואני חוצה
חוסה בצלו
הזוה-לא-הזוה.

היה היה ילד.
היה היה ברוש.
אם תרצו, אין זו אגדה.

גיורא לשם הוא מן המשוררים העברים הספורים בימינו המסוגל לכתוב שיר תיאורי ארוך ולשמור על מתח ורמה גבוהים. כך עשה בספרו הקודם *הנה ימים באים* (2007) וכך בספרו החדש *תמונה קבוצתית עם עיר* (הוצאת קשב לשירה, 2010). אין זו משימה קלה והיא דורשת לא רק מיומנות שירית גבוהה, ידע ובקיאיות, אלא גם יכולת לצאת מן האני הסובייקטיבי ולדבר בקולו של דובר אובייקטיבי, משימה הדורשת בגרות ובשלות של משורר.

בספר הנוכחי *תמונה קבוצתית עם*

עיר, העיר שבתמונה היא תל אביב, עיר הולדתו של גיורא לשם (1940), שאליה הוא חוזר ברבים משיריו. שירו הארוך 'טרומפלדור, מורד הרחוב' הוא מבט היסטורי על העיר והארץ מבית העלמין הישן שברחוב זה. את השיר הוא פותח בהוראות לצלם: "לצלם מצב שלא ישכה, / בלי לכוון יותר מדי, כך..." (עמ' 14), כלומר צילום לא מבויס אך קולע, ללא יומרה אישית או אמנותית גדולה מדי. בעתיד "הטל האורצל עשוי להשתקף/ כהישארות נפש או אלמוות. / אך מצלמה אינה מביעה השקפות..." (עמ' 14). היכולת הזאת להימנע משיפוט ולהתמקד בתיאור, היא, נדמה לי, תנאי לשיר תיאורי ארוך שהקורא יכול לנוע עמו עד סופו מבלי לנטוש אותו בדרך בשל מחלוקת כלשהי (וראה האייטם הקודם). תיאור הוריו, והעולים החדשים בכלל, בני התקופה היא, אשר "בהביאם את עצמם למזרח/ אפשר שאיבדו את עברם בקצה המערב" הוא יפה, מדויק, נוגע ללב, אך לא רגשני. לשם יודע לתמצת היסטוריה רבת שנים בכמה שורות: "... אדמת בעל/ שנהפכה מתנ"ך ונחלת אבות / לפרובינקיה יודיאה ולמנדט/ ממנדט לחלוקה, ומחלוקה לאדמת מריבה." וגם להכליל ולפשט: "מולדת היא רגש פשוט ומופשט / כלפי מרחב, טופוגרפיה, צמחיה וחי /... / רק דברי הימים צוברים אותם/ כדפים ומגילות עצמאות." (שם).

דומני שהמשורר שאותו מזכיר גיורא לשם יותר מכל משורר אחר בכתבתו על תל אביב הוא נתן אלתרמן בספרו עיר היונה, במיוחד בשיר הארוך ומרובה החלקים 'מלחמת ערים' (על תל אביב-יפו במלחמת השחרור) ששירו הפותח 'הפרוור הדרומי' מתאר אותם נופים ואותם אנשים שגם לשם כותב עליהם בשירו הארוך השני 'סמטת השוק'. בולטת בשיר זה דמותה של טשרנע האלמנה, בעלת האיטליז, "כפות ידיה הגרומות של קצבית/ שיודעת לפרק בשר כשר, בקר ועוף", והיא חלק מקהילה של "קצבים וסוורים, התרוצצו בשתי וערב השפנוילי-היידו-הפלורנטיני/ המפולפל הזה!" (עמ' 37).

אלתרמן בספרו זה אהב גם כן את בעלי המלאכה הללו, פועלים, רוכלים, סוחרים, ובקיצור את עמך, עליו כתב: "עם אוהב להפליג במופשט וממשיל משלים מעשה פילוסוף/ וגוחן אל מסמר ואל וו בדרכו וטומנם בכיסו" (עמ' 69).

לא אוכל להביא כאן אלא שיר לירי קצר, ובחרתי בשיר הנפלא החותם את הספר בעל השם הפרובוקטיבי מעט.

הקלות שבמחאה

אני זוקף לזכותי את העובדה שהייתי עורכו הראשון של מתי שמואלוף בספרו *מגמד הצלקות* (גוונים 2001) ושחשתי בכוחם של שיריו עוד לפני שעמדתי על מלוא הפוטנציאל הרעיוני שלהם. עם זאת אין זה פוטר אותי מוויכוח עם הפואטיקה השירית ועם תכני שיריו כפי שבאו לביטוי בספרו האחרון *למה אני לא כותב שירי אהבה ישראליים* (נהר ספרים 2010). שמואלוף הוא משורר מחאה, מה שמקובל לכנות היום גם מחתרת, רדיקלי, מהפכני, כל התארים שבעולם. אלא שבעידן תקין פוליטית כעידנו, זה די קל להיות כזה, להתייצב לצד החלש, המקופח, המושקע, וכדומה, בעמדת "אני מאשים" המגיש רשימת תביעות ארוכה נגד כל מיני "הם" (בדרך כלל ציונים, אשכנזים, מערביים ואחרים), כפי שעושה שמואלוף בשיר שעל שמו קרוי הספר (והמתורגם בו גם לערבית):

למה אני לא כותב שירי אהבה ישראליים / מתי שמואלוף

קודם תחזירו לי את ההיסטוריה
ואחר כך את ספרי הלימוד
ואל תגידו לי שהשיר שלי הוא מניפסט פוליטי
כשאין לכם מושג על עוול, אז הנה קצה חוט
אני רוצה פיצוי מבנק ישראל
לפלסטינים, למורחים, לנשים, להומו-לסביות,
על כל הערה, מעברה, שטח צבאי סגור, העלמה השחתה
אני רוצה שתפתחו את הכספת של השירה
ותחזירו אדמות למי שלקחתם ותנו פיצוי על כיבוש נורא
- - - - -
רק אז אהיה מוכן לכתוב שירי אהבה ישראליים. (עמ' 58)

מילא, על איומו לא לכתוב שירי אהבה ישראליים נתגבר, אבל עם